

MALİYYƏ TƏHQİQATLARI ÜZRƏ TƏLİMAT

TƏLİMATIN MƏQSƏDİ

1. *Maliyyə təhqiqatı* dedikdə, cinayət fəaliyyəti ilə bağlı maliyyə məsələləri barədə araşdırma nəzərdə tutulur. Maliyyə təhqiqatının başlıca məqsədi cinayət fəaliyyəti müddətində pul vəsaitlərinin hərəkətini müəyyənləşdirmək və sənədləşdirməkdir. Maliyyə təhqiqatı aparılmadan pulların leqallaşdırılması üzrə cinayət tərkibini müəyyən etmək və cinayət təqibini həyata keçirmək olduqca mürəkkəbdir. Pul vəsaitlərinin mənbəyi, benefisiarlar, pul vəsaitlərinin nə zaman əldə edildiyi, yaxud harada saxlandığı arasında əlaqəlilik aşkar edilərsə bu, mümkün cinayət fəaliyyəti barəsində bizə əhəmiyyətli məlumat verə bilər.

2. FATF Standartlarının son yenilənməsi prosesi çərçivəsində pulların leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə (PL/TMM) üzrə ibtidai istintaq və təhqiqat məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Bu prosesdəki məqsədlərdən biri də hüquq mühafizə orqanlarının funksiyalarını, öhdəliklərini, səlahiyyətlərini və faydalanacaqları vasitələri dəqiqliklə müəyyən etməklə həmin orqanlar üzrə müəyyən edilmiş standartları (FATF-ın 30-cu və 31-ci Tövsiyələri) gücləndirməkdən ibarət olmuşdur.

3. FATF-ın yenilənmiş standartları ilə məsələnin daha aktualıq kəsb etdiyini nəzərə alaraq, bu Təlimat PL/TMM sahəsində hüquq mühafizə orqanlarının potensialının gücləndirilməsi məqsədilə hazırlanmışdır. Təlimat, hüquq mühafizə orqanları tərəfindən PL/TMM sahəsində maliyyə təhqiqatlarının məhz necə aparılmalı olmasına aydınlıq gətirir, həmçinin bu sahədə beynəlxalq standartların və təcrübənin izahını verir.

HÜQUQ MÜHAFİZƏ SEKTORU İLƏ BAĞLI STANDARTLAR

4. FATF Tövsiyələri qanunsuz maliyyə fəaliyyətinin aşkarlanması, maliyyə resurslarına cinayətkarların daxil olmasının qarşısının alınması, cinayətkarların məhkəmə qarşısına çıxarılması və milli təhlükəsizliyə qarşı təhdidlərin qarşısının alınması məqsədilə hazırlanmışdır. Aşağıdakı FATF Tövsiyələri hüquq mühafizə orqanlarının PL/TMM sahəsindəki fəaliyyətinə aydınlıq gətirir:

5. *PL və TM cinayət əməlləri*: 3-cü və 5-ci Tövsiyələrdə pulların leqallaşdırılması (PL) və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi (TM) əməllərinin ayrıca cinayət əməlləri olaraq təsbit edilməsi tələb olunur.

6. *Hüquq mühafizə və təhqiqat orqanlarının öhdəlikləri:* 30-cu Tövsiyədə dövlətlərdən PL və TM cinayət əməllərini təhqiq edəcək istintaq orqanlarının müəyyən edilməsinin vacibliyi vurğulanır. Yeni tələblərə paralel maliyyə təhqiqatlarının aparılması, habelə beynəlxalq və ya ölkədaxili təhqiqat qruplarından istifadə edilməsi kimi məsələlər də daxildir. Bu Tövsiyədə maliyyə təhqiqatı üzrə ixtisaslaşmış istintaq qruplarının yaradılması, istintaq orqanları ilə maliyyə kəşfiyyat orqanlarının qarşılıqlı əlaqələri kimi əhəmiyyətli məsələlər öz əksini tapır.

7. *Hüquq mühafizə və təhqiqat orqanlarının səlahiyyətləri:* 31-ci Tövsiyədə təhqiqatçıların bütün zəruri sənədlərə çıxışının təmin olunması ehtiyacı vurğulanır. Bu, maliyyə sənədlərinin təqdim edilməsini tələb etmək və sübutların əldə edilməsi səlahiyyətlərini də əhatə edir. Bu Tövsiyənin məqsədi kriminal qrupa daxil etmə, telefon danışığına qulaqasma, kompüter sistemlərinə çıxış və nəzarət qaydasında çatdırılma kimi bir sıra təhqiqat üsullarından istifadəni təmin etməkdən ibarətdir.

8. *Ölkədaxili əməkdaşlıq və koordinasiya:* FATF-ın 2-ci Tövsiyəsinə əsasən, hər bir dövlət PL/TMM sahəsində milli siyasətə malik olmalıdır. Bu siyasət müəyyən edilmiş risklərə əsaslanmalı, dəqiq və cari vəziyyətə uyğun olmasını təmin etmək üçün ölkənin PL/TMM siyasətinə dövrü olaraq yenidən baxılmalıdır. Maliyyə təhqiqatları nəticəsində əldə edilmiş məlumatlar risk qiymətləndirilməsi və monitoring üçün istifadə edilə bilər. PL/TMM sahəsində fəaliyyət göstərən orqanlar bir-biri ilə əməkdaşlıq etməli və bu əməkdaşlıq üçün müvafiq koordinasiya mexanizmi olmalıdır.

9. *Müsadirə və qəti-imkan tədbirləri:* 4-cü və 38-ci Tövsiyələrdə müsadirə edilməli olan əmlakın müəyyənləşdirilməsi, izlənilməsi və dəyərləndirilməsi ilə bağlı tədbirlərə toxunulur. Bu Tövsiyələrdə belə əmlakla bağlı hər hansı əməliyyatın həyata keçirilməsinin, onun və ya ona olan hüquqların ötürülməsinin qarşısının alınması üçün dondurulma və ya götürülmə kimi qəti-imkan tədbirlərinin tətbiqi dəstəklənir.

10. *Beynəlxalq əməkdaşlıq:* 40-cı Tövsiyədə dövlətlər maliyyə təhqiqatı orqanlarına məlumat əldə etmək və onu mübadilə etmək imkanı verən mexanizmlər formalaşdırmağa çağırılırlar. 40-cı Tövsiyədə bildirilir ki, hüquq mühafizə orqanlarına digər dövlətlərin müvafiq orqanları ilə birgə təhqiqat qrupları yaratmasına icazə verilməlidir. Bəzi hallarda, əməkdaşlıq anlaşma memorandumları kimi ikitərəfli və çoxtərəfli müqavilələrin imzalanması yolu ilə təmin edilir. Maliyyə təhqiqatçıları, habelə birbaşa və ya dolayısı ilə onlarla eyni səlahiyyətlərə malik olmayan orqan və qurumlarla əməkdaşlıq etməyə dəvət edilirlər. Habelə 40-cı Tövsiyədə qeyri-formal üsullarla məlumat əldə edilməsi

beynəlxalq əməkdaşlıqda daha effektiv forma kimi təqdim edilir və dövlətlərin qeyri-formal məlumat mübadiləsi üçün prosedurlar formalaşdırması təşviq olunur.

11. *Nağd pul daşıyan şəxslər:* 32-ci Tövsiyənin müddəalarına uyğun olaraq valyuta sərvətlərinin trans-sərhəd hərəkəti ilə əlaqədar məlumatların toplanması, saxlanması və mübadiləsi üzrə tələblər maliyyə təhqiqatları baxımından olduqca qiymətlidir. Belə hallar ola bilər ki, cinayət işi üzrə adı keçən şəxslər daha əvvəl gömrük orqanlarında pul vəsaitlərinin və ya digər qiymətlilərin sərhəddən fiziki olaraq keçirilməsini bəyan etmişlər. Onların təqdim etdiyi bəyannamələr davam edən PL və ya cinayət istintaqları üzrə əlavə məlumat mənbəyi kimi çıxış edərək cinayətkarların niyyətlərinə aydınlıq gətirir.

12. *Statistika:* FATF tərəfindən effektivlik məsələsinə xüsusi önəm verilir və məlumatların toplanması da maliyyə təhqiqatlarının effektivliyinin müəyyən edilməsi üçün zəruri bir elementdir. 33-cü Təvsiyə PL/TMM üzrə cinayət təqibi, məhkəmə baxışı, hökmlər, aktivlərin dondurulması, axtarış və götürülmə, müsadirə və sair bu kimi məlumatların statistikasının aparılmasını tələb edir.

MALİYYƏ TƏHQİQATLARININ MƏQSƏDLƏRİ VƏ FAYDALARI

13. Maliyyə təhqiqatı ümumi bir cinayət təqibi strategiyasının ayrılmaz hissəsi olmalıdır. Aydın məqsədlər, məqsədyönlü addımlar, kifayət qədər resurslar, müstəntiqlər üçün təlim və müfəssəl, yaradıcı, ardıcıl, etibarlı şəkildə hüquqi vasitələrin istifadəsi hər bir ölkədə səmərəli maliyyə istintaqı taktikasının vacib elementləridir.

14. Maliyyə təhqiqatı gəlir əldə edilən bütün cinayətlər və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi üzrə aparılan cinayət təqibinin mühüm bir elementi kimi çıxış etməli və onun aşağıdakı məqsədləri olmalıdır:

 Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitləri və ya digər əmlakın müəyyən edilməsi, bu əmlakın izlənməsi və dondurma və ya əmlak üzərinə həbs qoyulması kimi preventiv tədbirlərdən istifadə edilməklə həmin əmlakın müsadirəsinə və ya bərpasına nail olunması;

 PL əməli üzrə predikativ cinayətin müəyyən edilməsi;

 Cinayət şəbəkəsinin maliyyə və iqtisadi strukturların aşkarlanması, transmilli şəbəkələrin fəaliyyətinin pozulması və cinayət sxemləri üzrə məlumat toplanması.

15. Maliyyə təhqiqatı PL və TM əməlinin sübuta yetirilməsi üçün, eləcə də cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərindən, cinayətin alət və ya vasitələrindən cinayətkarların məhrum edilməsi üçün maliyyə xarakterli məlumatların toplanması, ümumiləşdirilməsi və təhlilini ehtiva edir. PL və TM kimi iqtisadi fəaliyyət sahəsində törədilən cinayətlərdə pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə bağlı

müəyyən bir “sənədləşmə izi” qalır ki, təhqiqatçının əsas vəzifəsi bu izi təqib etməklə vəsaitlə cinayətkar arasında əlaqəni tapmaqdır. Bu “sənədləşmə izi” cinayət şəbəkəsinin, cinayətin törədilməsinə işarə edən sübutların və müsadirə ediləcək əmlakın müəyyən edilməsində açar rolunu oynayır. PL, predikativ cinayətlər və TM cinayət əməlləri ilə effektiv mübarizə baxımından hüquq mühafizə orqanlarının maliyyə təhqiqatı aparmaq vərdişləri və maliyyə və ya digər məlumatlara çıxışı olduqca əhəmiyyətlidir. Bəzi hallarda, maliyyə təhqiqatları əvvəllər törədilməsi məlum olmayan digər cinayət əməllərinin, habelə cinayət yolu ilə əldə edilmiş gəlirlər vasitəsilə satın alınmış aktivlərin aşkarlanmasında da əhəmiyyətli rol oynayır. Elə bu səbəbdən, mövcud milli qanunvericilik çərçivəsində nəzarət orqanları, maliyyə monitorinqi orqanı, hüquq mühafizə orqanları, eləcə də digər dövlət orqanları arasında maliyyə xarakterli məlumatların sərbəst şəkildə mübadiləsi təmin edilməlidir.

PARALEL İSTINTAQ

16. Paralel istintaq dedikdə, predikativ cinayətlə pulların leqallaşdırılması cinayətinin birgə istintaqının aparılması başa düşülür. Terrorçuluğa dair istintaqlar baxımından isə terrorçuluq və terrorçuluğu maliyyələşdirmə cinayətlərinin istintaqının birgə aparılması başa düşülməlidir. Tövsiyə 30-da deyilir ki, pulların leqallaşdırılması, aidiyyəti predikativ cinayətlər və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi üzrə cinayət təqibini həyata keçirərkən istintaq orqanı, əhəmiyyətli gəlir gətirən cinayətlərlə bağlı bütün işlər üzrə paralel önləyici maliyyə istintaqı həyata keçirməlidirlər.

17. Maliyyə istintaqı irihəcmli informasiyanı ehtiva edir. Buraya bank hesablarından çıxarışlar, işgüzar yazışmalar, mühasibat sənədləri, hesab fakturalar, müqavilələr, ödəniş tapşırıqları və sair daxildir. Pul vəsaitləri və ya digər əmlakın konvertasiyası, köçürülməsi və ya başqa formada hərəkəti ilə bağlı kağız üzərində iz qoyan istənilən yazı əhəmiyyətlidir. Maliyyə işləri üzrə istintaqın əsas məqsədi cinayətin törədilməsi zamanı vəsaitin hərəkətini müəyyən etmək və sənədləşdirməkdir. Pulların haradan gəlməsi, onları kimin əldə etməsi, nə vaxt əldə etməsi, onların harada saxlanması arasındakı əlaqə cinayətkar fəaliyyətin sübutu üçün əhəmiyyətli dəlillərdir. Maliyyə xarakterli məlumatlar, eyni zamanda predikativ cinayətin istintaqında da istifadə oluna bilər.

18. Gəlir gətirən bir çox cinayətlər üçün pulların leqallaşdırılması əlavə hərəkətdir. Cinayətdən gəlir əldə edən cinayətkar, bir qayda olaraq, həmin gəlirə dair sərəncam vermək istəyir. Maliyyə izini izləmək bacarığı işin fakt və şəraiti də daxil olmaqla bütün mənzərəni tam şəkildə məntiqi ardıcılıqla təsvir etməyə imkan verir.

19. Paralel istintaq dövründə əldə edilmiş məlumatlar və sübutlar paylaşmaqla istifadə edilə bilər və bu da istintaqının gedişində işin təkrarlanmasının qarşısını alır. Məsələn, predikativ cinayətin istintaqı gedişində telefon danışqlarını dinləmə imkanı yalnızca predikativ cinayət üçün sübut toplanılması deyil, eyni zamanda, həmin cinayətlə əlaqəli pulların leqallaşdırılması cinayətinə görə sübut toplanılması üçün də istifadə edilə bilər. Bu məlumatlar, öz növbəsində, aktivlərin həbsi/saxlanması və müsadirəsində də istifadə edilə bilər. Maliyyə istintaqı predikativ cinayətlərin daha bütöv və kompleks istintaqını təmin edir.

ÇOXPROFİLLİ QRUPLAR

20. Əsasən, iri həcmli, kompleks maliyyə istintaqlarında effektiv şəkildə istintaqın aparılması və işin məhkəməyə verilməsi üçün çoxprofilli qruplar və ya işçi qrupları təşkil etmək olar. Burada təşkilatlar arasında və xarici həmkarlarla məlumat mübadiləsinin dəstəklənməsi üçün idarə daxili və idarələr arası əməkdaşlığa dair strateji yanaşma olmalıdır.

21. Çoxprofilli qruplar müxtəlif növ mütəxəssislərdən təşkil oluna bilər. Bura maliyyə işləri üzrə müstəntiqlər, maliyyə analitikləri, mühasibatlıq üzrə mütəxəssislər, informasiya texnologiyaları üzrə mütəxəssislər, prokurorluq işçiləri və aktivlər üzrə mütəxəssislər daxil edilə bilər. Ekspertlər digər orqanlardan (Maliyyə Monitorinqi Xidməti (MMX), vergi idarələri, Auditorlar Palatası, baş prokurorluq, ehtiyac olduqda, hətta özəl sektordan da olan mütəxəssislər) ezam və ya cəlb oluna bilərlər. Çoxprofilli qruplara maliyyə, bankçılıq, işgüzar və mühasibatlıq sənədlərini, eləcə də, pul köçürmələri, maliyyə bəyannamələri və vergi və ya gömrük məlumatlarını analiz etmək üçün ekspertlər cəlb edilməlidir. Belə qruplara, həmçinin kommunikasiya vasitələrinə qulaq asmaq, kompüter sistemlərinə çıxış əldə etmək və nəzarətli göndəriş kimi ənənəvi istintaq texnikalarına bələd olan müstəntiqlər də cəlb edilməlidir.

22. Çoxprofilli qrupların formalaşmasında ən əsas məsələ qrup iştirakçıları və orqanlar arasında effektiv qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsidir. İdarələr və bölmələr arasında məlumat mübadiləsinin olmaması kompleks maliyyə işləri üzrə istintaqın gedişini çətinləşdirir. Bunun üçün təşkilat daxili və təşkilatlar arası qarşılıqlı əlaqə çərçivəsində məlumat mübadiləsinə tənzipləyəcək qayda və proseduraların təmin edilməsi və qarşılıqlı əlaqəyə dair memorandum və ya bu növ yazılı razılaşmaların imzalanması imkanının nəzərdən keçirmək səlahiyyətli orqanlar üçün zəruridir.

23. Maliyyə işləri üzrə istintaqın aparılmasında səlahiyyətli orqanların biliklərini artırmaq üçün kənardan ekspertlər cəlb etmək imkanı olmalıdır. Bəzi

hallarda maliyyə analizi, mühasibat uçotu və informasiya texnologiyaları üzə praktiki məsələlərə dair ekspert və ya mütəxəssislərin cəlb edilməsi əhəmiyyətli və hətta zəruri ola bilər. Maliyyə işləri üzrə istintaqa özəl sektordan təşkilat və ya mütəxəssislər cəlb edildiyi halda istintaq sirrinin qorunması üçün müvafiq təhlükəsizlik tədbirləri görülməlidir.

MƏLUMAT MƏNBƏLƏRİ

24. Maliyyə işləri üzrə istintaq aparmaq üçün istintaq-təhqiqat orqanları geniş spektrdə müxtəlif növ maliyyə, inzibati və hüquq mühafizə məlumatlarına çıxışları olmalıdır. Bura açıq mənbələrdən, məlumat bazalarından, dövlət orqanlarından sorğu əsasında əldə edilən məlumatlar, eləcə də maliyyə institutlarından və biznes subyektlərindən əldə edilən məlumatlar daxildir.

25. Maliyyə işləri üzrə hüquqpozmalarda müstəntiqlər fərziyələr qurur və onlara məlum olan informasiyaya əsaslanaraq qənaət formalaşdırırlar. Maliyyə işləri üzrə istintaq zamanı cinayətə dair faktlar müxtəlif mənbələrdən əldə edilə bilər. Hüquqpozmaya dair fakt və sübutların toplanmasının ənənəvi metodu istintaq üçün çox əhəmiyyətlidir və bu metodlar şübhəli şəxsin dindirilməsi, evlərin və iş yerlərinin axtarışı, kompüter məlumatlarının məhkəmə ekspertizası, bank hesabatları, vergi bəyannamələri və s. kimi maliyyə və işgüzar sənədləşmələrin toplanması və analizini ehtiva edir.

26. Müstəntiqlər zəruri informasiyanın yerini müəyyən edən kimi bu informasiyanın hansı yolla əldə edilməsinin mümkünlüyünü və onun əldə edilməsi ilə hansı problemlərin ortalığa çıxma biləcəyini müəyyən etməlidirlər. Onlar zəruri informasiyanın əldə edilməsini təmin edəcək hərəkət planı hazırlamalıdırlar və belə bir plan bu Təlimatda adı çəkilən bir çox istintaq metod və üsullarını özündə əks etdirməlidir.

27. Sübutların əldə edilə biləcəyi məlumat mənbəyi müəyyən edildikdən sonra sübutlar toplanmalıdır. Mənbəyindən asılı olmayaraq bütün sübutlar qanuni yolla əldə edilməlidir. Əks halda, qanunsuz yolla əldə edilən sübutlar ittihamı və müsadirəni şübhə altına qoya bilər. Müstəntiqlər sübutları toplayarkən, prokuror və digər səlahiyyətli orqanlarla qarşılıqlı əlaqə qurarkən qanunun onlara verdiyi imtiyazlardan xəbərdar olmalıdırlar.

28. Hər bir ölkədə istintaq və təhqiqat orqanlarının çıxışı olduğu informasiya bazalarının həcmi və növü fərqlidir. Müxtəlif növ informasiya üçün nəzarətin dərəcəsi və bu informasiyaya mülkiyyət hüququnun səviyyəsi fərqlənir. Bir tərəfdən hüquq mühafizə orqanlarının çıxışı olan məlumatların əhəmiyyətli hissəsi ictimai əlçatandır və azad çıxış üçün açıqdır. Digər tərəfdən, şəxsi, maliyyə və kommersiya sirrini təşkil edən məlumatlar qorunur və bir qayda olaraq, son dərəcə

həssas və konfidensialdır. Bank və kommertiya sirtinin qorunması rejimi və şəxsi həyatın toxunulmazlığına dair qanunvericilik tələbləri hüquq mühafizə orqanlarının maliyyə xarakterli məlumatlara çıxışının səviyyəsinə təsir edən amillərdir.

29. Maliyyə işləri üzrə istintaqın gedişatını təmin etmək üçün hüquq mühafizə orqanlarının istifadə edə biləcəyi məlumat mənbələri 5 müxtəlif kateqoriyada təsnifləşdirilə bilər:

- Əməliyyat axtarış və kəşfiyyat xarakterli məlumatlar:

“Əməliyyat axtarış fəaliyyəti haqqında” Qanuna müvafiq olaraq xüsusi əməliyyat axtarış tədbirlərindən (insanların güdölməsi, nəzarətli göndəriş, telefon danışıqlarına qulaq asılması, kriminal qrupa daxil etmə və s.) istifadə edilməklə əldə edilən məlumatlardır.

- Ənənəvi istintaq tədbirlərinin tətbiq edilməsi ilə əldə edilən məlumatlar:

Bu qrupa Cinayət Prosesual Məcəllədə nəzərdə tutulmuş istintaq tədbirlərinin (dindirmə, üzleşdirmə, axtarış, götürmə, əmlak üzərinə həbs qoyma və s.) tətbiqi nəticəsində əldə edilmiş məlumatlar daxildir. Bu cür məlumatlar yalnız cinayət işi başladıqdan sonra Məcəllə ilə müəyyən edilmiş prosedurlar daxilində əldə edilə bilər.

- PL/TMM qanunvericiliyi çərçivəsində əldə edilən məlumatlar:

Şübhəli əməliyyatlara dair maliyyə institutlarından əldə edilmiş məlumatlar, pul vəsaitlərinin trans-sərhəd hərəkətinə dair gömrük orqanlarının məlumatları, maliyyə əməliyyatlarında müəyyən edilmiş həddin aşılmasına dair bəyannamələr bu qrupa daxildir. Bu cür məlumatlar əsasən analitik məqsədlər üçün istifadə edilir.

- Maliyyə xarakterli məlumatlar:

Bu məlumatlara bank hesabları və hesab əməliyyatları üzrə məlumatlar, vergi ödəyicilərinin maliyyə hesabatları, mühasibat yazıları, audit hesabatları, müəssisələrin maliyyə təsərrüfat fəaliyyətinə dair məlumatlar şamil edilir.

- İctimaiyyətə açıq məlumatlar:

İnternetdə, sosial şəbəkələrdə, mətbuatda dərc edilmiş məlumatlar, elektron nəşrlər, açıq reyestrlər də daxil olmaqla ictimaiyyət üçün əlçatan olan bütün məlumatlar bu qrupa daxildir.

REYESTRLƏR

30. Tövsiyə 24-ə əsasən, dövlətlər səlahiyyətli orqanların hüquqi şəxslərin benefisiar mülkiyyətçiləri və ya onlara nəzarət edən fiziki şəxslər haqqında operativ surətdə məlumat əldə edə bilməsini təmin etməlidirlər.

31. Maliyyə işləri üzrə istintaqın aparılmasını asanlaşdırmaq üçün hüquq mühafizə orqanlarının məlumat bazalarına (hüquqi şəxslərin reyestri, daşınmaz əmlakın reyestri, torpaq kadastrı, qeyri-kommersiya təşkilatlarının reyestri, səhmdarların reyestri) birbaşa çıxışının olması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu məlumat bazaları və reyestrlər mərkəzləşdirilmiş olmalı, elektron formada və real rejimdə işləməli, mütəmadi olaraq yenilənməli və onlarda istənilən zaman axtarış aparılması imkanı olmalıdır. Bu maliyyə işləri üzrə istintaq aparən müstəntiqlərin aktivlərin axtarılması, aşkar edilməsi, dondurulması və müsadirəsi üçün lazımı informasiyanı daha tez əldə etməsinə imkan verir.

32. Hüquqi şəxslərə ölkə daxilində qüvvədə olan vahid eyniləşdirmə kodunun verilməsi maliyyə işləri üzrə müstəntiqlərin sübutu daha effektiv şəkildə, ən tez zamanda əldə etməyə imkan verir. Bu əsasən, əməliyyat-təhqiqat orqanları üçün ölkə daxilində bütün hüquqi şəxslərə (xaricdən idarə edilən və ya ölkə ilə hər hansı təsərrüfat əməliyyatları ilə əlaqəli olan xarici hüquqi şəxslər də daxil olmaqla) tətbiq edilə bilindiği hallarda xüsusi zəruridir.

33. Hüquqi şəxsə sahibliyi və nəzarəti həyata keçirən fiziki şəxslər, onların maliyyə hesabatları, ödədiyi vergilər, eləcə də səlahiyyətlərin ötürülməsinə dair məlumatların vahid reyestrə əks etdirilməsi və bu reyestrlərdə olan məlumatların mütəmadi yenilənməsi hüquq mühafizə orqanlarına imkan verir ki, bütün lazımı informasiyanı bir mənbədən əldə etsinlər.

HÜQUQ MÜHAFİZƏ ORQANLARININ MALİYYƏ MONİTORİNQİ XİDMƏTİ İLƏ ƏMƏKDAŞLIĞI

34. PL/TMM-də hüquq mühafizə orqanları ilə maliyyə kəşfiyyat orqanlarının əməkdaşlığı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məlum olduğu kimi Azərbaycan Respublikasında maliyyə kəşfiyyat orqanı funksiyalarını Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitorinqi Xidməti (MMX) həyata keçirir. MMX hüquq mühafizə və digər səlahiyyətli orqanlara PL/TM və digər predikativ cinayətlərlə əlaqədar yüksək səviyyəli, faydalı analitik materiallar təqdim etmək imkanına malikdir.

35. Hüquq mühafizə orqanlarının təhqiqat bölmələri ilə yanaşı MMX, PL/TM üzrə ilkin araşdırma və analitik təhlillər aparmaq səlahiyyətinə malikdir. MMX-nın əsas funksiyası monitorinq nəticəsində toplanmış məlumatların analizi

və bu analizlərin nəticələrini hüquq-mühafizə orqanlarına təqdim etməkdir. Cari fəaliyyətin tərkib hissəsi kimi MMX spontan (hər hansı bir tələb olmadan) şəkildə mümkün PL/TM halları ilə bağlı hüquq-mühafizə orqanlarına məlumat verməlidir. Hüquq-mühafizə orqanlarına təqdim edilmiş məlumat, həmin orqanlar üçün cinayət işinin başlanılması üçün əsas ola və ya artıq açılmış cinayət işi ilə əlaqəli ola, həmçinin istintaqın sonrakı gedişində istifadə edilə bilər.

36. Maliyyə işlərinin effektiv istintaqı zamanı hüquq mühafizə orqanları MMX-nın təqdim etdiyi məlumatlardan, ekspert rəylərindən və məlumat mübadilələrindən intensiv şəkildə istifadə edir. Lakin bu cür məlumatlardan sui-istifadənin qarşısı alınmalı, hüquq mühafizə orqanları MMX-ya sorğu verərkən konkret hala söykənməli, işin faktiki hallarını izah etməli, sorğu nəticəsində əldə edilmiş məlumatdan hansı səviyyədə istifadə edəcəyini və bu məlumatın cinayət işinin gedişinə nə fayda verəcəyini göstərməlidir.

37. PL/TMM kontekstində məlumat mübadiləsi maliyyə işləri üzrə müstəntiqlər üçün dəyərli məlumat mənbəyi kimi çıxış edir. Burada əsas diqqət “Şübhəli Əməliyyatlara dair Hesabat”ın (ŞƏH) təhlilinə yönəldilməlidir. Bir çox ölkələrdə ŞƏH yalnız analitik məqsədlər üçün istifadə edilir və məhkəmədə sübut kimi təqdim edilə bilməz. Bəzi ölkələrdə isə ŞƏH bütünlüklə məhkəmədə sübut kimi təqdim olunur. Cinayət Prosesual Məcəlləsi MMX tərəfindən təqdim edilən rəsmi sənədləri sübut kimi tanıyır, bir şərtlə ki, bu sənədlərin ilkin mənbəyi göstərilmiş olsun. Lakin həmin Məcəllənin 144-cü maddəsinə görə cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutlar tam, hərtərəfli və obyektiv yoxlanılmalıdır. Yoxlama zamanı cinayət təqibi üzrə toplanmış sübutlar təhlil olunur və bir-biri ilə müqayisə edilir, yeni sübutlar toplanır, əldə olunmuş sübutların mənbəyinin mötəbərliyi müəyyənləşdirilir. Eyni zamanda, məlumata çıxışın əldə edilməsi və məlumatın istifadəsi ilə bağlı ciddi konfidensiallıq məsələləri nəzərdən keçirilməlidir.

38. MMX-da aparılan ilkin təhlillərə əsasən ŞƏH-da ehtiva edilən məlumat PL/TM işlərinə dair istintaqı tamamlaya və leqallaşdırılmış gəlirin tapılmasına kömək ola bilər. ŞƏH müstəntiqlərə cinayət yolu ilə əldə edilmiş və ya terrorçuların istifadəsi üçün nəzərdə tutulmuş pul vəsaitlərinin harada yerləşməsinə, eləcə də bu pul vəsaitlərinin köçürülmə vaxtını və yerini və bunun üçün hansı üsullardan istifadə edildiyinə dair məlumat əldə etməyə kömək edə bilər. ŞƏH-də əks olunan informasiya digər mötəbər mənbələrdən, açıq və qapalı kəşfiyyat mənbələrindən əldə edilən informasiyalarla təsdiq olduqdan sonra daha əhəmiyyətli informasiyaya çevrilir. Bununla yanaşı ŞƏH “cinayət fəaliyyəti hesabatı” kimi nəzərdən keçirilə bilməz. Halbuki, ŞƏH-də əks edilən maliyyə fəaliyyətinə dair bir çox hallar hüquqaziddir (çeklərlə, kredit kartları ilə dələduzluq, qiymətli kağızların saxtalaşdırılması, qaçaqmalçılıq, mənimsəmə və

müəyyən olunmuş həddən yayınmaq üçün əməliyyatın kiçik məbləğlərlə həyata keçirilməsi).

39. MMX aparılan istintaqın keyfiyyətinin yüksəldilməsinə hüquq-mühafizə orqanlarının sorğularını cavablandırmaqla təsir edə bilər. Cavablarda əks olunan informasiya cinayət yolu ilə əldə edilmiş aktivlərin yerinin müəyyən edilməsində, hökmün çıxarılması və müsadirə zamanı istifadə edilə biləcək faktları aşkara çıxarmaqda kömək edə bilər. MMX-nin sərəncamında olan bəziləri konfidensial xarakter daşıyır və üçüncü tərəfə verilməsində məhdudiyyətlər müəyyən edilə bilinər. MMX-dan məlumat alınması zamanı müstəntiqlər cari məhdudiyyətləri və bu informasiyanın istifadə edilməsi xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdırlar.

40. Bir çox hallarda ŞƏH-lər, istintaq prioritetləri əsas götürülərək və ya əhəmiyyətlik səviyyəsinə görə təsnifləşdirilməlidir. İri həcmdə ŞƏH-lər mövcud olduğu zaman ilkin analiz aparılması üçün təcrübəli və lazımı təlim almış əməkdaşlardan istifadə olunmalıdır. Əvvəldən müəyyən edilmiş kriteriyalara əsasən təsnifləşdirilən bu növ ilkin analiz hüquq mühafizə orqanları üçün xüsusi maraq doğuran ŞƏH-ləri müəyyən etməyə imkan verir. Belə bir yanaşma ŞƏH-lərin qiymətləndirilməsi baxımından müstəntiqlərin işi üçün maraq təşkil etməyən ŞƏH-ləri istisna etməklə işin həcmi azalda bilər. Bütün bunlar mövcud resursların daha da effektiv paylanmasına şərait yaradacaq hüquq mühafizə orqanları və MMX arasında sıx məlumat mübadiləsinin zəruriliyini ortaya qoyur.

41. Hüquq-mühafizə orqanları ilə MMX arasında əməkdaşlıq müvafiq anlaşma memorandumları vasitəsilə tənzimlənə bilər. Bu çərçivədə tərəflər arasında sorğunun və onun cavablandırılmasının standart formasının razılaşdırılması məlumat mübadiləsinə daha da effektiv edə bilər. Bu cür razılaşmalarda MMX tərəfindən informasiyanın hüquq-mühafizə orqanlarına təqdim edilməsi proseduru dəqiq təsvir edilməli və təhlükəsizlik və informasiyanın qorunması məqsədilə lazımı müdafiə səviyyəsi təmin olunmalıdır.

İstənilən halda müstəntiqlər maliyyə xarakterli məlumatla işləyərkən konfidensiallıq, insan hüquqlarının müdafiəsi, şəxsi həyatın toxunulmazlığı ilə əlaqədar tələblərə riayət etməlidirlər.

BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ

42. 40-cı Təvsiyədə bildirilir ki, dövlətlər səlahiyyətli orqanlarının PL, predikativ cinayətlər və TM ilə bağlı olaraq mümkün qədər geniş səviyyədə sürətli, effektiv və konstruktiv beynəlxalq əməkdaşlıq həyata keçirməsini təmin etməlidirlər. Maliyyə təhqiqatları çox zaman ölkə sərhədlərindən kənara çıxır, odur ki, səlahiyyətli orqanların formal və qeyri-formal beynəlxalq əməkdaşlıq səyləri göstərməsi mühümdür. Təhqiqatın elə ilkin mərhələlərində əməkdaşlıq əlaqələrinin

yaradılması üçün xarici dövlətin hüquq sisteminin təhlil edilməsi, əlaqə vasitələrinin müəyyən edilməsi, məlumat əldə edilməsi müvafiq sorğuların hazırlanması atıla biləcək ən mühüm addımlar sırasındadır.

43. Maliyyə təhqiqatçılarının yararlanı biləcəkləri beynəlxalq əməkdaşlıq kanallarından aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

- Xarici dövlətdə fəaliyyət göstərən aidiyyəti orqanının əməkdaşları ilə qeyri formal əlaqə yaratmaq;
- İNTERPOL, Avropol və hüquq mühafizə orqanlarının digər regional qurumları kimi kanallardan istifadə etməklə dövlətlərin polis orqanlarından məlumat əldə etmək;
- Maliyyə Monitorinqi Xidməti vasitəsilə xarici ölkələrin maliyyə kəşfiyyat orqanlarından məlumat əldə etmək;
- Qarşılıqlı hüquqi yardım çərçivəsində xarici ölkələrə rəsmi sorğular ünvanlamaq.

44. Məhkəməyə təqdim edilməsi mümkün olan sübutların qanuni surətdə əldə edilməsi üçün, formal hüquqi yardım kanalları istifadə olunmalı, cinayət təqibi orqanları Anlaşma Memorandumları, ikitərəfli və ya çoxtərəfli müqavilələr kimi müvafiq beynəlxalq müqavilələrdən və ya sazişlərdən faydalanmalıdırlar.

45. Xarici tərəfdaşlarla şəxsi əlaqələrin formalaşdırılması da maliyyə təhqiqatının uğurla tamamlanmasını təmin edəcək amillər sırasındadır. Belə şəxsi əlaqələrin qurulması telefon zəngi, elektron poçt, videokonfrans və ya üz-üzə görüşlərin keçirilməsinə şərait yaradacaqdır. Bütün mərhələlərdə - istər məlumat toplanması, strateji qərarların verilməsi, xarici dövlətin yardım ilə əlaqədar tələblərinin anlaşılması, qarşılıqlı hüquqi yardım haqqında sorğunun verilməsi və sorğuların icra statusu barədə məlumat əldə edilməsi kimi mərhələlərdə əlaqə yaradılması mühümdür. Fəaliyyəti düzgün planlaşdırmaqla hüquqi terminologiyadakı və hüquq sistemlərindəki fərqlərin səbəb olacağı gecikmələrin qarşısı alınır.

46. Bir sıra vacib məlumatları digər dövlətlərin hüquq mühafizə orqanları və ya maliyyə monitorinqi orqanları, hüquq mühafizə orqanları üzrə attaşeləri ilə birbaşa əlaqə yaratmaqla daha sürətlə və daha az formallıq tələb edilməklə əldə etmək mümkündür. Belə birbaşa əlaqələr sübutların və aktivlərin daha tez müəyyən edilməsinə, habelə hüquqi yardım haqqında formal sorğunun daha da əsaslandırılmış formada təqdim edilməsinə yardımçı ola bilər. Belə əlaqələr sayəsində xarici dövlətin prosedur və sistemləri haqqında zəruri məlumatların əldə edilə, eləcə də əməliyyat axtarış və istintaq tədbirlərindən məhz hansıların seçilməsi daha dəqiq müəyyən edilə bilər. Bəzən təhqiqat ilkin mərhələdə olduqda, təhqiqatı aparan orqanlar araşdırılan məsələnin bütün təfərrüatlarını qarşı tərəfə izah edə bilməyə bilərlər. Bu halda, təhqiqatçıların digər dövlətin müvafiq

səlahiyyətli orqanları ilə əlaqə saxlayaraq araşdırılan məsələləri nəzəri olaraq müzakirə etməsi tövsiyə olunur. Müzakirələr zamanı birgə təhqiqatın aparılması mümkünlüyü də müzakirə edilə bilər.

47. FATF-ın sənədlərində əməkdaşlığın sürətli, konstruktiv və effektiv qaydada təmin edilməsi üçün qeyri-formal məlumat mübadiləsinə şərait yaradan müvafiq prosedur və hüquqi çərçivənin mövcudluğu, əməkdaşlığın təmin edilməsi üçün müvafiq regional və beynəlxalq orqanlardan faydalanma, müvafiq təhlükəsizlik tədbirləri təmin olunmaqla, qurumun öz təşəbbüsü əsasında məlumat mübadiləsi həyata keçirməsi və aktivlərin bölüşdürülməsi razılaşmalarının əldə edilməsinin vacib olduğu qeyd edilmişdir.